

Tadeusz Siewko

DZIAŁALNOŚĆ BISKUPA IWANA SŁEZIUKA W ZWIĄZKU SOWIECKIM

Iwan Słeziuk urodzony pod koniec XIX w. w rodzinie polsko-ukraińskiej, katolickiej obydwu obrządków (rzymskiego i greckiego). Po zakończeniu I wojny światowej wstąpił do seminarium, brał żywy udział w międzywojennych sporach o celibat kapłański. Był zwolennikiem okcydentalizacji obrządku, jako profesor seminarium i katecheta gimnazjalny brał udział w kształceniu młodzieży, zwłaszcza w polskich szkołach¹. Egzamin z wierności Bogu przyszło mu zdać dopiero po II wojnie światowej. Wobec nadciągających sił Armii Czerwonej potajemnie został wyświęcony na biskupa w kwietniu 1945 r., następnie więziony nie wyrzekł się wiary, po pseudosoborze lwowskim nie przyjął prawosławia. Wypuszczony z łagru aktywnie zarządzał diecezją, „nie chciał opuścić swoich owieczek”, mimo że miał propozycję wyjazdu na stałe do Polski. Nie bał się powiesić w swoim domu krzyża w widocznym miejscu, powtórnie więziony w stanisławowskim więzieniu skupił się na potajmnym kształceniu kandydatów na księży. Zewnętrznie wyglądał na świeckiego człowieka, żyjącego w prywatnym mieszkaniu, lecz gdy zapadał zmierzch,

¹ Por. Шематизм всего клира греко-католицької Епархії Станиславівської на рік Божий (1925–1938); *Schematismus universi cleri graeco-catolicae Dioeceseos Stanislaoepoliensis pro anno Domini* (1925–1938).

zasłanianio dokładnie wszystkie okna i wtedy dopiero sprawował dla zaufanych osób Boską Liturgię. Do końca zaangażowany w sprawy diecezji, zarządzał nią dyskretnie, by nie zwracać uwagi władz. Przez całe życie śledzony, zmarł śmiercią szpiega, czyli taką, by nikt się nie zorientował, że został zabity. Napromieniowany podczas przesłuchania przez KGB umarł po dwóch tygodniach we własnym domu. Jego dzieje odzwierciedlają skomplikowaną sytuację jego czasów, różnorodność narodowościową, spory religijne i ostatecznie totalną negację Boga i Kościoła przez reżim komunistyczny.

W niniejszym artykule autor skoncentruje się na działalności bł. Iwana Słeziuka w Związku Radzieckim, począwszy od momentu przyjęcia święceń biskupich.

1. Święcenia biskupie

Po śmierci metropolity Szeptyckiego 1 listopada 1944 roku arcybiskupstwo objął Josyf Slipyj (17 II 1892–7 IX 1984), wyświęcony tajnie na biskupa przez metropolitę Szeptyckiego jesienią 1939 roku. Studiował w Innsbrucku i Rzymie. Habilitował się w 1923 roku. Był rektorem lwowskiego seminarium duchownego. Dał się wtedy poznać jako doskonały pedagog i znakomity organizator życia naukowego. Arcybiskup Slipyj został aresztowany przez NKWD już 11 IV 1945 roku. Tego samego dnia poszli do więzienia również biskupi: Nikita Budka – biskup pomocniczy archidiecezji lwowskiej, Hryhoryj Chomyszyn – biskup diecezji stanisławowskiej, Mykoła Czarnecki – apostolski wizytator Kościoła katolickiego obrządku bizantyjsko – słowiańskiego, Iwan Latyszewski – biskup sufragana stanisławowski. Aresztowano też Wasyla Welyczkowskiego – ihumena (przeora) klasztoru w Tarnopolu i innych wysokich rangą duchownych².

Przewieziono ich do Kijowa, gdzie nakłaniano do zerwania unii brzeskiej. Gdy odmówili, oskarżono ich o zdradę narodu ukraińskie-

² Por. *Wywiad z bp. Sofronem Dmyterko*, 26.11.1993 r., Iwano-Frankiowsk, AICC, szyfr sprawy: П-1-1-419, s. 3, por. B. Gudziak, S. Hurkina, O. Turij, *Hierarchia i duchowieństwo Ukraińskiego Kościoła Greckokatolickiego w podziemiu* [w:] *Polska – Ukraina 1000 lat sąsiedztwa. t. 4, Katolickie unie kościelne w Europie Środkowej i Wschodniej – idea a rzeczywistość*, Przemyśl 1998, s. 312.

go przez współpracę z hitlerowcami. Zostali oni skazani na więzienie i długoletnią pracę przymusową w łagrach. Biskup Czarnecki, przesłuchiwany przez jednego z oficerów NKWD, pokazał tak niezłomną postawę, że ów oficer potajemnie nawrócił się na chrześcijaństwo. Po dziesięcioletnim pobycie w ciężkim łagrze na Syberii bp Czarnecki w 1956 roku wrócił do Lwowa ciężko schorowany, nie mógł nawet chodzić o własnych siłach. Już za życia był uważany za świętego. Ojciec Wełyczkowski po 10 latach ciężkich robót wrócił do Lwowa w 1955 roku. Pracował tam fizycznie i potajemnie służył wiernym. W 1963 roku bp Josef Slipyj, który właśnie został zwolniony z łagru i udawał się na przymusowe wygnanie do Rzymu, potajemnie konsekrował ojca Wasyla Wełyczkowskiego na biskupa w pokoju hotelowym w Moskwie. Sześć lat później ojciec Wełyczkowski trafił do więzienia na trzy lata, a następnie nakazano mu opuścić kraj. Biskup Mykoła Czarnecki oraz biskup Wasyl Wełyczkowski zostali beatyfikowani razem z biskupem Janem Szeziukiem we Lwowie przez Jana Pawła II³.

Czując taką presję ze strony władzy sowieckiej biskup Chomyszyn wiosną 1945 roku, przed swym aresztowaniem wyświęcił na biskupów⁴ trzech księży: ks. Semena Łukacza, wykładowcę teologii moralnej i ojca duchownego seminarium stanisławowskiego⁵, ks. Iwana Szeziuka, katechetę w polskich gimnazjach Stanisławowa⁶ oraz ks. Stefana Waprowycza, wykładowcę liturgiki i prefekta seminarium duchownego⁷. Wszyscy trzej byli księżmi diecezjalnymi⁸. Mieli oni kierować diecezją na wypadek aresztowania ordynariusza lub jego koadiutora – biskupa Iwana Latyszewskiego⁹. Otrzymali święcenia potajemnie, w wypadku aresztowania jednego z nich władzę miał

³ Por. JAN PAWEŁ II, *Chrystus drogą, prawdą, życiem*, Pielgrzymka Ojca Świętego na Ukrainę 23 – 27 czerwca 2001., str.63, 67.

⁴ Por. *Wywiad z bp. Sofronem Dmyterko...*, s. 3, por. B. GUDZIAK, S.HURKINA, O. TURIJ, *Hierarchia i duchowieństwo...*, s. 312.

⁵ Por. *Szematyzm...*, 1938, s. 17n.

⁶ Por. tamże, s. 23. 141.

⁷ Por. tamże, s. 17n.

⁸ Por. *Wywiad z bp. Sofronem Dmyterko...*, s. 4.

⁹ Por. tamże, s. 2.

przejąć drugi, jego następcą¹⁰. Nie są znane szczegółowe wiadomości na temat czasu, miejsca i okoliczności święceń tych trzech biskupów. Jedyna w miarę bezpośrednia relacja to słowa biskupa Dmyterko, który, jak sam zaznaczył, był wówczas „szeregowym księdzem, jeszcze do tego w monastyrze”, nie był „wtajemniczony w te postanowienia rady diecezjalnej, diecezjalnego konsystorza”¹¹. Na marginesie warto zaznaczyć, że żaden z nowo wyświęconych biskupów nie miał doktoratu.

Biskup Sofron Stefan Dmyterko, urodzony 1 czerwca 1917 roku, został potajemnie wyświęcony na biskupa – koadiutora nieistniejącej eparchii stanisławowskiej z prawem sukcesji dnia 30 listopada 1968 roku. Święceń dokonał biskup Iwan Słeziuk, któremu pogarszał się stan zdrowia. Dmyterko został aresztowany przez KGB i wywieziony do obozu pracy w okolicach Ługańska. Wrócił stamtąd po 2 latach. Cały czas prowadził nielegalną działalność ewangelizacyjną. W tajemnicy wyświęcił 65 kapłanów¹². Na zewnątrz był robotnikiem w zakładach chemicznych, a następnie pracował w wędzarni ryb. Dopiero 16 stycznia 1991 roku papież Jan Paweł II oficjalnie mianował ordynariuszy i biskupów pomocniczych diecezji obrządku łacińskiego i greckokatolickiego na terenie Ukrainy¹³. Biskup Sofron Dmyterko został ordynariuszem diecezji iwanofrankiwskiej. Swój urząd sprawował do 7 listopada 1997 roku. Zmarł 5 listopada 2008 roku.

Według słów biskupa Dmyterko, Chomyszyn „na swojego następcę wyznaczył księdza rektora doktora Bojczuka. (...) A na wikariusza generalnego o. Hryhorija Bałahuraka, ihumena zakonu świętego Bazylego Wielkiego na Mazłjach w [Iwano-] Frankiwsku, gdzie miał swój monastyr i swoją cerkiew, którymi kierował. Na wypadek aresztu poprzedników wspomnianych: ks. Waprowycza, ks. Słeziuka, ks. Łukacza, on miał kierować obecną eparchią iwano-frankiwską, ówczesną stanisławowską eparchią.”¹⁴ Nie wiadomo dokładnie, który z tych trzech miał przejąć jako pierwszy obowiązki po ordyna-

¹⁰ Por. tamże, s. 3.

¹¹ Por. tamże, s. 2.

¹² Por. https://pl.wikipedia.org/wiki/Sofron_Dmyterko, dostęp: 25.01.2016.

¹³ Por. <http://adonai.pl/historia/?id=177>, dostęp: 25.01.2016.

¹⁴ Por. *Wywiad z bp. Sofronem Dmyterko...*, s. 2.

riuszu, ale z innego wywiadu z biskupem Dmyterko można sądzić, że pierwszy miał być bp Waprowycz, później Łukacz, a na końcu dopiero Szeziuk, po nich zaś wszystkich wikariusz generalny o. Hryhorij Bałahurak¹⁵.

Ksiądz rektor Bojczuk od razu zrzekł się biskupstwa. Zresztą został on w tym czasie aresztowany. Był jeszcze wyznaczony ks. Waprowycz, ale nie miał czasu się tym zająć, bo był śledzony przez władze. Niedługo potem został złapany w górach i aresztowany. Następnie ks. Symeon Łukacz przekazał ks. Szeziukowi wszystkie władze i prawa. I on, ks. Szeziuk, także byłznaczony na ordynariusza przez biskupa Chomyszyna, ze wszystkimi prawami zastępstwa na całą stanisławowską eparchię. W razie ich aresztowania na wikariusza generalnego był wyznaczony o. Hryhorij Bałahurak OSBM, którego wcześniej aresztowano i wywieziono. Zmarł w Czelabińsku 2 października 1965 roku.

NKWD aresztowało również ponad 800 z 2300 księży greckokatolickich skazując ich na 10 lat łagru. W tej sytuacji 1105 księży zgodziło się przejść na prawosławie.

Dnia 8 marca 1946 został zwołany przez władze stalinowskie, przy współpracy z Patriarchatem Moskiewskim, a nieuznany przez Watykan, sobór zwolenników likwidacji Kościoła greckokatolickiego, zwany obecnie „Pseudosynodem Lwowskim” Po trzydniowych obradach podjął on uchwałę o anulowaniu Unii Brzeskiej. Ukraiński Kościół greckokatolicki został przyłączony do Rosyjskiego Kościoła Prawosławnego¹⁶.

Do uznania tego postanowienia zmuszano biskupa przemyskiego bł. Jozafata Kocyłowskiego. Gdy stanowczo odmówił, aresztowano go i osadzono 71-letniego hierarchę w obozie pracy w Czapaiewce. Zmarł tam 17 listopada 1947 roku¹⁷. Był jednym z najwybitniejszych biskupów greckokatolickich XX wieku. Został również beatyfikowany przez Jana Pawła II w 2001 roku¹⁸.

¹⁵ Por. tamże, s. 27n.

¹⁶ Por. K. NITKIEWICZ, *Męczennicy greckokatolicki Ukrainy*, „L'Osservatore Romano” nr 9, 2009.

¹⁷ Por. tamże.

¹⁸ Por. JAN PAWEŁ II, *Chrystus drogą, prawdą...*, str. 64 n.

W 1943 roku na terenie biskupstwa stanisławowskiego pracowało 482 kapłanów, istniało 465 parafii, było 886 kościołów i 68 klasztorów. W 1950 roku nie było już ani jednej parafii, kościoła i klasztoru. Kościół greckokatolicki zszedł do podziemia i był prześladowany aż do ostatnich lat istnienia ZSRS, kiedy to mógł ponownie rozwinąć legalną działalność.

2. Areszt i proces

Dnia 11 kwietnia 1945 roku NKWD aresztowało pięciu biskupów greckokatolickich, w tym metropolitę lwowskiego Josefa Slipyja¹⁹, a w Berlinie ks. prał. Petro Werhuna – wizytatora apostolskiego dla grekokatolików na terenie Niemiec. W tym samym czasie w Stanisławowie zostali aresztowani biskupi Hryhorij Chomyszyn i jego koadiutor Iwan Latyszewski. Przewieziono ich do Kijowa, gdzie nakłaniano ich do zerwania unii. Gdy odmówili, oskarżono ich o zdradę narodu ukraińskiego poprzez współpracę z hitlerowcami²⁰.

Być może właśnie w związku z tym aresztowaniem zachowała się ankieta, którą własnoręcznie wypełnił bp Słeziuk, najprawdopodobniej przy okazji przesłuchania przez NKWD²¹. Zawiera ona jedynie suche informacje biograficzne, takie jak data i miejsce urodzenia, miejsca pracy, stan duchowny itp. Wynika z niej, że w momencie jej powstania 14. kwietnia 1945 r. mieszkał przy ul. Czerwonoarmijskiej 14²². Był to budynek dwukondygnacyjny, w którym mieścił się

¹⁹ Por. B. R. BOCIURKIW, *Ukraiński Kościół katolicki za Gorbaczowa* [w:] „Więź”, nr 11–12/1991, s. 150.

²⁰ Por. S. STĘPIEŃ, *Represje wobec Kościoła Greckokatolickiego w Europie Środkowo-Wschodniej po II wojnie światowej* [w:] S. Stępień (red.), *Polska – Ukraina 1000 lat sąsiedztwa. T. 2 Studia z dziejów chrześcijaństwa na pograniczu kulturowym i etnicznym*, Przemyśl 1994, s. 200.

²¹ Fotokopia w posiadaniu autora.

²² Przed wojną ulica ta nosiła nazwę Bronisława Pierackiego, a jeszcze wcześniej była to po prostu ul. Lipowa. Nazwę zmieniono po zabójstwie przez działacza OUN ministra spraw wewnętrznych Pierackiego, który był przez nich obwiniany za tzw. pacyfikację na mniejszości ruskiej w Małopolsce Wschodniej a tak naprawdę zamachu dokonano wówczas, kiedy podjął on próby negocjacji z UNDO, która była organizacją dużo mniej radykalną niż OUN, przez co ci ostatni poczuli, że zagrożona jest ich wewnętrzna, konfrontacyjna polityka. (В. Полек, *Майданами і вулицями Івано-*

konsystorz biskupi, a zaraz obok znajdowała się rezydencja biskupa, na przeciwko zaś usytuowane było seminarium duchowne, wzniesione dzięki staraniom hrabiego Szeptyckiego, niegdysiejszego biskupa stanisławowskiego²³. Oznacza to, że w trakcie wojny bp Szeziuk musiał się przeprowadzić, gdyż przynajmniej do jej rozpoczęcia mieszkał przy klasztorze redemptorystów jako ojciec duchowny sióstr św. Wincentego a Paulo.

Oficjalnie nie ujawniał, że jest biskupem, ani nawet, że ma jakiegokolwiek pełnomocnictwo na wypadek aresztu biskupów. Nie był to łatwy czas dla nowo wyświęconego władcy, gdyż w tym okresie przyjechała rodzina: matka Honorata z dwiema jego siostrami Olgą i Marią oraz ich mężami Mieczysławem Grabowieckim i Zygmuntem Gałdzickim, a także z dziećmi²⁴. Czekali oni na transport w ramach ekspatriacji Polaków na tzw. Ziemie Odzyskane.

Okazało się jednak, że duchowieństwo szybko podzieliło los swoich biskupów. I tak NKDB dnia 1 czerwca 1945 roku aresztowało i przeprowadziło rewizję w mieszkaniu Szeziuka przy ul. Czerwoarmijskiej 14/5²⁵. W postanowieniu o aresztowaniu przedstawiono mu następujące zarzuty: „Szeziuk, żyjąc do [czasu] zjednoczenia w 1939 roku Zachodniej Ukrainy z USSR, jako duchowny – katecheta nauczając religii w szkołach miasta Stanisława aktywnie prowadził antysowiecką agitację pośród ludności i kształcił uczącą się

Франківська, Івано-Франківськ 2007, s. 52; W. KALICKI, 15 czerwca 1934 r. Czerezwuczajka, ale na rok. [w:] Duży Format. Dodatek do Gazety Wyborczej. 17.06.2008 r.

²³ Por. В. Полек, *Майданами і вулицями Івано-Франківська, Івано-Франківськ* 2007, s. 54n.

²⁴ Dzieci Marii i Zygmunta Gałdzickich to Zygmunt i Krystyna, a Olgi i Mieczysława Grabowieckich to Maria – moja Babcia od strony mamy mieszkająca we Wrocławiu oraz Zofia.

²⁵ Rozkaz aresztowania wydano 2.06.1945r., choć wydaje się być możliwe, że faktycznie areszt mógł odbyć się wcześniej, już 23. maja. Wskazywałby na to wyrok sądu z 12.06.1946 roku skazujący Szeziuka, w którym czas odbywania kary zaczęto mu liczyć właśnie od 23.05.1945 r. Por. Nakaz aresztowania Szeziuka z 2.06.1945 r. i wyrok trybunału wojskowego w sprawie Szeziuka z 12.06.1946 r. [w:] *Positio super martyrio*, t.2. Congregatio de causis sanctorum prot. N.2256, Leopolitana Ucrainorum et alliarum Beatificationis seu Declarationis Martyrii Servorum Dei Nicolai Charnetskyj Episcopi e Congregatione Ss.mi Redemptoris et XXV Sociorum In odium Fidei, uti fertur, interfectorum et Servi Dei Aemiliani Kovch Sacerdotis Dioecesani in odium Fidei uti fertur, interfecti. Roma 2001., s. 383n, 391nn.

młodzież w duchu nienawiści do władzy sowieckiej i partii komunistycznej (bolszewików). W czasie niemieckiej okupacji w latach 1941–1944 niejednokrotnie głosił ludności w cerkwi w mieście Stanisławie orędzie biskupa Chomyszyna pełne nienawiści do władzy sowieckiej, a w czasie nauczania religii w szkole handlowej prowadził antysowiecką pracę pomiędzy uczącymi się i wzywał tych ostatnich do walki przeciw władzy sowieckiej. Ponadto w obecnych czasach prowadzi między duchowieństwem aktywną, zorganizowaną, antysowiecką pracę mającą na celu zakłócenie ostatnich przedsięwzięć władz sowieckich w zachodnich obwodach Ukrainy.”²⁶

W tym momencie dla młodego biskupa rozpoczął się długi i trudny okres uwięzienia. Był oddzielony nie tylko od wiernych, którym nie mógł posługiwać, lecz także od rodziny, która nie miała o nim żadnej wiadomości. Nie wiedział jeszcze wówczas, że już nigdy nie będzie mu dane spotkać się z własną matką. Jego matka oraz dwie siostry wraz z mężami i dziećmi pod koniec lata tego roku przyjechali do Stanisławowa w ramach akcji repatriacyjnej oczekując na transport – pociąg, który zawiezie ich na tzw. ziemie zachodnie, które, mimo że po wojnie znalazły się w granicach Polski, były dla nich zupełnie obce. Dowiedziawszy się od sióstr miłosierdzia św. Wincentego a Paulo, że ks. Szeziuk przebywa w więzieniu, jego matka Honorata przez wiele dni chodziła pod mury więzienia nawołując i nasłuchując swojego syna, jednak jej wysiłki okazały się zupełnie nieskuteczne.

Przed wyjazdem (na podstawie karty repatriacyjnej) transportem na zachód Grabowieccy, to znaczy jego siostra Olga z mężem i dwiema córkami Marią i Zofią, mieszkali w wynajętym mieszkaniu w pobliżu dworca. Pewnego dnia przyszedł do nich mężczyzna w cywilnym ubraniu. Pytał, czy Szeziuk nie zostawił im jakichś swoich rzeczy na przechowanie. Olga Grabowiecka pokazała mu płaszcz, który faktycznie należał do jej brata. Mężczyzna powiedział, że to ubranie zanieś do więzienia, gdzie przyda się bratu. Zabrawszy płaszcz oddalił się szybko. Matka Honorata Szeziukowa nie zobaczyła więcej

²⁶ Nakaz aresztowania Szeziuka Iwana Nikołajewicza, 1.06.1945 r., Постановление (на аспект), 1.06.1945 r. [w:] *Positio*, s. 386n.

ani owego człowieka, ani płaszcza, ani nie otrzymała więcej żadnej informacji o swoim synu.

Jednocześnie załatwiając formalności związane z wyjazdem na zachód, próbowano ten wyjazd utrudnić. Olga Grabowiecka, jego siostra, miała pewnego razu usłyszeć pytanie, czy chce swojego brata pozostawić w więzieniu. W końcu, po kilkumiesięcznym oczekiwaniu, jesienią 1945 roku cała rodzina ruszyła wraz z transportem repatriacyjnym w nieznaną. W listopadzie 1945 roku po dwutygodniowej podróży wysiedli w mieście Oleśnica na Dolnym Śląsku, gdzie zamieszkali w skromnym mieszkaniu na drugim piętrze, nieopodal stacji kolejowej. Matka błogosławionego Iwana Szeziuka, Honorata, przez resztę życia zamawiała Msze święte prosząc początkowo o szczęśliwy powrót syna z zesłania, a pod koniec swego życia – za duszę świętej pamięci syna. Umarła 2 września 1954 roku przekonana, że jej syn nie żyje; trzy miesiące po jej śmierci przyszedł od niego pierwszy list. Wtedy to ks. Jan Szeziuk został wypuszczony z łagrów Workuty i wrócił do Stanisławowa. Grób matki znajduje się po dzień dzisiejszy na cmentarzu komunalnym w Oleśnicy. Opiekują się nim dzieci i wnuki dwóch rodzonych sióstr błogosławionego.

W tym czasie ks. Szeziuk siedział w stanisławowskim więzieniu czekając na sąd. Śledztwo w jego sprawie trwało prawie rok. W akcie oskarżenia z dnia 24 maja 1946 roku napisano: „Będąc nauczycielem religii greckokatolickiej w stanisławowskiej szkole targowej SZEZIUK w okresie niemieckiej okupacji prowadził wśród uczniów aktywną antysowiecką agitację, rozpowszechniał oszczercze wymysły o WKP(b) i rządzie sowieckim. W 1945 roku pośród wiernych i duchowieństwa prowadził wrogą działalność przeciw zjednoczeniu Kościoła greckokatolickiego z prawosławnym.”²⁷

Biskup Jan Szeziuk został postawiony przed trybunałem wojennym wojsk Ministerstwa Spraw Wewnętrznych dla stanisławowskiego obwodu²⁸. Wyrok na ks. Iwana Szeziuka został wydany na

²⁷ Akt oskarżenia z 24.05.1946, w sprawie kryminalnej № 1459. cyt. za: *Positio*, s. 389.

²⁸ Formacja ta powstała w 1946 roku z NKWD (Narodnyj Komisariat Wnutriennych Dieł) – Ludowego Komisariatu Spraw Wewnętrznych, wchodzącego w skład rządu ZSRS, a istniejącego pod tą nazwą w latach 1917–1946. Na początku NKWD zajmował się sprawami administracyjno-porządkowymi. Potem został wykorzystany

posiedzeniu zamkniętym 12 czerwca 1946 roku²⁹ Czytamy w nim: „Pozwany Słeziuk, mieszkał na okupowanej przez Niemców ziemi w mieście Stanisławie, będąc duchownym cerkwi greko-katolickiej i nauczycielem historii religii w szkole handlowej w latach 1943–1944, wśród uczących się prowadził antysowiecką agitację w odniesieniu do religii i wiernych w USSR. Szkalował Władzę Sowiecką i partię komunistyczną. Słeziuk przyznał się do winny popełnienia przestępstwa przewidzianego artykułem 54–10 paragrafu drugiego kodeksu karnego USSR według artykułów 296–297 UPK. Sąd skazał: Słeziuka Iwana Mikołajewicza na podstawie artykułu 54–10, paragrafu drugiej kodeksu karnego USSR z sankcjami z artykułu 54–2 kodeksu karnego USSR na 10 lat pozbawienia wolności i zesłania do łagrów. Początek odbywania kary liczy się od dnia 23 maja 1945 roku.”

Po ogłoszeniu wyroku Słeziuk został deportowany do łagrów w Workucie³⁰.

3. Łagry Workuty

Workuta to miasto w Rosji, w republice Komi, 160 km na północ od koła podbiegunowego. Klimat jest subarktyczny, zima trwa 8 miesięcy i połączona jest z niskimi temperaturami do –50 stopni oraz silnym lodowatym wiatrem. Lato jest krótkie. Średnie temperatury lipca wynoszą 14 stopni. Tamtejszy teren jest tundrowy, brak lasów, występują jedynie gęsto poplątane zarośla. Wieczna zmarzłość rozmarza latem. Cały teren jest wtedy silnie podmokły i zatorfiony. Poruszanie jest możliwe jedynie w specjalnych, wysokich, nieprzemakalnych butach. Plagą w okresie letnim są stada komarów oraz agresywne meszki. Przed nimi należy się osłaniać specjalnymi siat-

do nasilenia terroru policyjnego, do tzw. Wielkiej Czystki zaplanowanej przez Józefa Stalina. W jej efekcie zamordowano miliony niewinnych ludzi. NKWD stosował cały aparat represji policyjnych: milicję kryminalną, wywiad, kontrwywiad, wojska ochrony pogranicza, administracyjne sądownictwo doraźne, system obozów koncentracyjnych i pracy przymusowej Gułagu.

²⁹ Пор. І. ПЕЛЕХАТИЙ, *Блаженний мученик Іван Слезюк (1896–1973). (Життя, мученича смерть і прослава.)* [w:] *Нова Зоря*, Nr 42/2001 (462), 1.11.2001 r., s.5.

³⁰ Пор. *Positio*, s. 372.

kami³¹. Istnienie miasta związane jest z eksploatacją bogatych pokładów węgla.

W latach 1938–1960 w okolicach Workuty znajdował się zespół kilkunastu obozów systemu Gułag. Więźniami byli Rosjanie, Niemcy, Bułgarzy i Polacy. Po II wojnie światowej było ich 45 tysięcy. Polacy stanowili około 10% zesłańców. Pracowali niewolniczo po 12 godzin na dobę głównie przy wydobywaniu węgla kamiennego. Przymuszani byli do pracy ponad siły, a w przypadku niewypełnienia ustalonej normy, ograniczano i tak skromne racje żywnościowe. Umierali z wielu powodów: z zimna, wycieńczenia, strzału w głowę, wielu wybierało śmierć samobójczą. Umieralność sięgała 30 % w skali roku³². Niewidzialne więzy pętające więźniów łagrów to wycieńczenie, obozowy głód, apatia i strach przed kulą lub kolejnym wyrokiem.

Biskup Jan w łagrach workuckich przebywał razem z bp. Hryhorijem Łakotą, koadiutorem eparchii przemyskiej³³, który został aresztowany przez polskich komunistów 9 czerwca 1946³⁴ roku i deportowany do ZSRS. W Kijowie został osadzony razem z ordynariuszem Jozafatem Kocyłowskim i skazany na 10 lat łagrów.

Biskup Kocyłowski zmarł wycieńczony torturami 17 listopada 1947 w obozie karnym Czapażewka niedaleko Kijowa³⁵. Biskup Łakota został uwięziony w łagrze Workuta po aresztowaniu 25 czerwca 1946, wywiezieniu do Kijowa i skazaniu na 10 lat zsyłki. Tam, pomimo iż był złożony chorobą, „dawał duchowe nauki, dużo modlił się, umacniał w wierze [współwięźniów]”³⁶. Według relacji naocznego świadka, Dmytro Melnyka, Szeziuk i pomocniczy biskup przemyski Łakota trzymali się razem w łagrach Workuty, a kiedy zobaczyli nowego współwięźnia, byli „bardzo spragnieni wieści z Ukrainy”³⁷. Biskup Łakota mimo nieludzkich warunków przeżył tam 4 lata. Został

³¹ Por. <https://pl.wikipedia.org/wiki/Workuta>, dostęp: 16.04. 2016.

³² Por. http://www.zwinka.pl/707-Lagry_Workuty, dostęp: 3.04.2016.

³³ Por. *Positio*, s. 372.

³⁴ Por. O. Турій (red.), *Церква мучеників*, wyd. 2, Львів 2005, s. 35. Według innych autorów areszt nastąpił 26. kwietnia 1946 r., por. S. STĘPIEŃ, *Represje wobec Kościoła...*, s. 222.

³⁵ Por. S. STĘPIEŃ, *Represje wobec Kościoła...*, s. 222.

³⁶ Д. МЕЛЬНИК, *Божі достойники* [w:] Нова Зоря, nr 9/1999/(329).

³⁷ Tamże.

beatyfikowany przez Jana Pawła II razem z biskupem Szeziukiem, biskupem Jozafatem Kocyłowskim i wieloma innymi męczennikami grekokatolickimi.

O ile powszechnie było wiadomo, że Łakota jest biskupem, o tyle wśród łagierników panowało przekonanie, że Szeziuk jest tylko księdzem³⁸. Z konieczności nie ujawniał w pełni swojej tożsamości, wiedząc, że działanie takie byłoby brzemiennie w skutki. Władysław Łakota zmarł 12 listopada 1950 roku w szpitalu obozowym w miejscowości Abezi niedaleko Workuty³⁹. Po jego śmierci Szeziuk kontynuował jego duszpasterską posługę wśród wiernych. „Odważnie organizował wspólne modlitwy, uroczystości Bożego Narodzenia i Zmartwychwstania Pańskiego, odprawiał inne Msze święte, w razie potrzeb bądź życzeń spowiadał więźniów.⁴⁰” Utworzył także grupę modlitewną. Tam też automatycznie 17 stycznia 1947 roku Jan stał się biskupem ordynariuszem eparchii stanisławowskiej. Tego dnia w więzieniu w Kijowie zginął biskup Chomyszyn. Biskup Jan na pewno jeszcze długo o tym nie wiedział.

4. Obozy Mordowi

Mordowia to republika położona we wschodniej części Niziny Wschodnioeuropejskiej. W Mordowii w latach trzydziestych pojawiły się dwa z dwunastu największych w ZSRS obozów dla więźniów politycznych, podporządkowane głównemu zarządowi ds. łagrów – GUŁG-owi. W latach 30-tych w tych dwóch obozach znajdowało się ponad 30 tysięcy więźniów. Szczególnie niebezpiecznych rozstrzeliwano. Więziono tam działaczy partyjnych, ludzi nauki, kultury, a także zwykłych, którzy nagle zostali aresztowani. Na ziemi mordowskiej wyburzono wszystkie cerkwie w związku z walką z wiarą.

³⁸ Por. tamże.

³⁹ Por. I. BILAS, *Likwidacja grekokatolickiej diecezji przemyskiej oraz tragiczne losy jej ordynariusza biskupa Jozafata Kocyłowskiego w kontekście polityki wyznaniowej ZSRR* [w:] *Polska – Ukraina 1000 lat sąsiedztwa*. t. 3 *Studia z dziejów grekokatolickiej diecezji-przemyskiej*, Przemyśl 1996, s. 288; S. STĘPIEŃ S., *Represje wobec Kościoła...*, s. 222.

⁴⁰ Пор. Д. Мельник, *Божі достойники*

Wcześniej znajdowało się ich tam ponad 600. Także zniszczono 14 klasztorów⁴¹. W 1950 roku biskup Jan Szeziuk został przewieziony do Mordowii⁴². Po wypuszczeniu dnia 15 listopada 1954 roku powrócił do Stanisławowa⁴³, do swojej formalnie nieistniejącej eparchii.

5. Powrót do Stanisławowa

Według świadectwa biskupa Sofrona Dmyterko w okresie od zakończenia wojny do śmierci Stalina 5 marca 1953 roku katolickie: hierarchia, duchowieństwo i praca misyjna zostały mocno ograniczone. Zostało bardzo niewiele duchownych, lud był osierocony. Ludzie szukali księży, ci, co byli na wolności, chrzcili, ślubów udzielali, chodzili do chorych, potajemnie odprawiali pogrzeby itp. Widać też było, że duchowieństwo prawosławne jest całkowicie na usługach państwa sowieckiego, a i biskupi prawosławni byli bardzo ograniczeni w działaniach⁴⁴.

W latach 1955–1956 system obozów pracy Gułag został rozwiązany przez Chruszczowa. Wtedy to kilkuset księży i mnichów unickich powróciło z obozów na zachodnią Ukrainę. Mimo zwolnienia, zabroniono im angażowania się w działalność duszpasterską. W Polsce w latach 1956–1957 został przywrócony w prawach Kościoła greckokatolicki. Myślano, że na zachodniej Ukrainie też się to uda. Niestety, rząd radziecki nadal uważał Kościół unicki za narzędzie w rękach „wrogów ojczyzny” Nawet nastąpiło zaostrzenie linii postępowania⁴⁵.

Właśnie takie warunki zastał biskup Iwan Szeziuk, który zaraz po powrocie do Stanisławowa podejmuje śmiałą działalność duszpa-

⁴¹ Por. <http://pl.sputniknews.com/polish.ruvr.ru/2011/07/21/53529252/>, dostęp: 14.01.2016 r.

⁴² Por. *Positio*, s. 372.

⁴³ Por. tamże.

⁴⁴ Por. *Wywiad z bp. Sofronem Dmyterko...*, s. 5.

⁴⁵ Пор. П. М. БОНДАРЧУК, В. М. ДАНИЛЕНКО, В. О. КРУПИНА, О. Н. КУБАЛЬСЬКИЙ, ВІДП. РЕД. В.М. ДАНИЛЕНКО, *Релігійна політика в Україні у 1960-х – 1980-х роках і сучасна практика міжконфесійних відносин*, Інститут історії України НАН України, 2010.

sterską⁴⁶. Według niektórych źródeł dopiero w tym momencie został wyświęcony na biskupa⁴⁷. Odprawianie liturgii było wtedy bardzo niebezpieczne, dlatego czyniono to albo po północy albo nad ranem. Okna zasłaniano, aby nic nie było słychać na dworze. Służby Bożej nie śpiewano, tylko czytano. Tekst był pełny, bez skrótów, po cerkiewnosłowiańsku. Księża zakładali na siebie pełne szaty: stycharion, epitachelion i felon. Niektórzy duchowni bali się głosić normalne kazania, czasami po Słudźbie rozmawiali z poszczególnymi osobami. Liczba uczestników podziemnych mszy zmieniała się od 5 do 50 osób. A bywało i więcej ludzi. Wierni wystawiali patrole, aby w razie niebezpieczeństwa ujawnienia sprawowanej liturgii szybko zlikwidować i ukryć sprawowaną służbę. Na tym terenie działał wtedy Trzeci Zakon św. Franciszka, apostołski zakon świeckich. Członkowie wywodzili się z różnych grup wiekowych. Biskup Jan Słeziuk był cały czas śledzony, wzywany na przesłuchania, przeszukiwano mu mieszkanie. Raz, gdy znaleziono u niego szkatułkę, gdzie przechowywał Najświętszy Sakrament, szybko spożył całość, aby nie dostał się w ręce oprawców. Robiono wszystko, aby uniemożliwić mu odprawianie Służby Bożej⁴⁸.

6. Powtórne uwięzienie

Niestety przyszedł moment, w którym biskup Słeziuk, a także biskup Łukacz zostali aresztowani najprawdopodobniej w lipcu 1962 roku. Biskup Jan 17-tego, a bp Symeon 19-tego. Działo się to w przededniu soboru watykańskiego II. W tym czasie władze wypuściły do Rzymu z łagrów arcybiskupa Josifa Slipyja jako delegata na sobór. Areszt tych dwóch biskupów pokazywał prawdziwy stosunek władzy radzieckiej do soboru i katolicyzmu w ogólności.

Sąd obradował w dniach 23–24 października 1962 roku. Obaj biskupi zostali oskarżeni o stworzenie między sobą przestępczego związku, który potajemnie kierował na ziemi stanisławowskiej

⁴⁶ Пор. Д.Мельник, *Божі достойники*

⁴⁷ Пор. тамże.

⁴⁸ Інтерв'ю з о. Романом (Андрієм) Кияком, 26. 11. 1993, s.24 Інтерв'ю з п. Левом Василюком. Дата інтерв'ю: 20. 01. 1997, Інтерв'юер: Павликівська Н. s. 31.

nielegalną religijną działalnością unickich duchownych, zakazaną przez pseudosynod lwowski w 1946 roku i przez władzę radziecką. Biskup Szeziuk mieszkając w budynku razem z byłymi zakonnicami włączał je do odprawiania obrzędów religijnych. Zapraszał też inne były zakonnice, które z nim nie mieszkały i tak naprawdę zamienił swoje mieszkanie w klasztor. W swoim mieszkaniu przyjmował także wierzących i odprawiał z nimi obrzędy religijne. Otrzymywał od nich pieniądze, które wydawał na pomoc byłym duchownym, którzy nie zajmowali się społecznie pożyteczną pracą. Wciągał w swoje sieci nie tylko wierzących greckokatolickich, ale i miejscowe dzieci, uczniów szkoły średniej. Przekonywał ich, że ludzie i cały świat są stworzeni przez Boga, dawał im literaturę religijną do czytania. Przeciwwstawiał się materialistycznemu pochodzeniu całego świata i ludzi, o czym mówiono w szkole. Swym postępowaniem odrywał dzieci od miejscowej szkoły, skłaniał ich do odmowy wykonania obywatelskich obowiązków budowniczych komunistycznego społeczeństwa⁴⁹.

Biskup Szeziuk został też oskarżony o rozpowszechnianie literatury religijnej, rozprowadzanie reprodukcji przedstawiających Jezusa Chrystusa, Matki Bożej i innych „świętych” Podczas rewizji u obu biskupów skonfiskowano im wszystkie przedmioty religijne: książki, obrazy i obrazki, a także przedmioty do odprawiania Bożej służby: szaty kapłańskie, krzyże, świece, szkatułki z częstkami chleba, butelki z winem, kielich metalowy złoty, szklany kieliszek, serwetki i chusteczki i inne⁵⁰.

Sąd przy ustalaniu kary wziął pod uwagę fakt, że obaj biskupi byli już sądzeni za działalność antypaństwową i nie weszli na drogę poprawy, nie żalowali popełnionych przestępstw. Stwierdzali, że pozostaną w przyszłości na tych pozycjach, które bronili w swych potajemnych kazaniach. Biskupi zostali skazani na 5 lat pozbawienia wolności w poprawczo-pracowniczych koloniach surowego reżimu bez konfiskaty mienia. Po odbyciu tej kary mieli zostać zesłani na 5 lat w oddalone rejony ZSRR⁵¹.

⁴⁹ Wyrok z 24.10.1962 r. na bp. Iwana Szeziuka i bp. Semena Łukacza, patrz: *Aneks*, s. 68.

⁵⁰ Por. Tamże.

⁵¹ Tamże.

Pierwszą część kary biskupi odbyli w więzieniu stanisławowskim. Natomiast druga część została im darowana.

Ksiądz Łukacz, podobnie jak i ks. Słeziuk byli aresztowani dwukrotnie. Siedzieli w więzieniu, jak mówił ks. Słeziuk, jakiś czas siedzieli razem w jednej celi. Potem zostali zwolnieni. Ks. Łukacz już po zwolnieniu z więzienia umarł śmiercią naturalną w Staruniu, gdzie został pochowany i znajduje się jego pomnik⁵².

Niektórzy księża wiedzieli, którzy są tajnymi biskupami, jednak tylko ukradkiem o tym mówili. O. Bałahurak w swojej Istorij Cerkwy napisał, kto jest generalnym wikariuszem i na tej podstawie aresztowano o. Romana Bahatowskiego. Księdza Semena Łukacza aresztowali, oskarżając go o współpracę z Niemcami⁵³.

7. Powrót do Iwano-Frankowska

Po powrocie w 1967 roku do Iwano-Frankowska biskup Słeziuk dalej prowadził aktywną duszpasterską działalność: kierował eparchią, sprawował Boską Liturgię, katechizował, chrzczył i udzielał ślubów⁵⁴. Jednocześnie nadal był śledzony i wzywany na przesłuchania.

Świadek tamtych wydarzeń, ks. Woronowski, studyta wspominał: „Typowym przykładem szykan w latach 70-tych było skazywanie księży, „złapanych na gorącym uczynku” odprawiania mszy św. czy udzielania chrztu w gronie wiernych gdzieś w prywatnym mieszkaniu, na dwa tygodnie aresztu i prac publicznych na rzecz społeczeństwa, na przykład zamiatanie ulic we Lwowie. „Tego typu prace miały służyć upokorzeniu księży, odnosiły jednak niewielkie skutki. Ja sam byłem skazywany na tę karę co najmniej trzykrotnie”⁵⁵.

Okres, w którym Kościół greckokatolicki działał w podziemiu, wpłynął na konsolidację duchownych i wiernych. Wspólne przeży-

⁵² Пор. Інтерв'ю з владикою Софроном Дмитерком, 26. 11.1993 г., Інтерв'юер: д-р Б. Гудзяк, s. 3.

⁵³ Пор. там же, s. 4.

⁵⁴ Пор. S. ДМЯТЕРКО ВР *Świadectwo o ostatnich latach służby życia i śmierci służby Bożego Iwana Słeziuka* [w:] *Positio ...*, s. 400–401.; I. Пелехатий, *Блаженний мученик Іван Слезюк (1896–1973). (Життя, мученича смерть і прослава.)* [w:] *Нова Зоря*, Nr 42/2001 (462), 1.11.2001 г., s.5.

⁵⁵ Cytat za: JAN PAWEŁ II, *Chrystus drogą prawdą...*, s. 26.

wanie prześladowań, ucieczek, groźby aresztu, a także niebezpieczeństwa utraty życia, zagrażały wszystkim. Całkowicie zmienił się przedwojenny obraz biskupa – księcia Kościoła. Wcześniej miał dużą władzę wytworzoną przez tradycję, był uznawany przez państwo, kierował wiernymi i duchownymi. W podziemiu biskup stał się ojcem duchownym, który przebywał między kapłanami i ludźmi. Pozycja biskupa zależała od tego, czy udało mu się uchronić od prześladowań swoją owczarnię. Hierarchia działała wytrwale oraz niestrudzenie. Taka sytuacja powodowała duchowe oczyszczenie Kościoła greckokatolickiego oraz stanowiła przykład dla świeckich, aby pozostali wierni uciskanemu Kościołowi⁵⁶.

W czerwcu 1968 roku została zalegalizowana działalność Kościoła greckokatolickiego w sąsiedniej do Ukrainy Czechosłowacji. Kardynał Slipyj wystosował wtedy memorandum do Prezydium Rady Najwyższej Ukrainy wzywające do legalizacji Kościoła unickiego. Rosyjska Cerkiew Prawosławna zażądała od władzy decyzji, że nie pozwolą na to. W 1968 roku rozpoczęła się nowa fala represji przeciwko Kościołowi greckokatolickiemu. Aresztowano wtedy działającego w podziemiu biskupa Wełyczkowskiego i dwóch księży. Od połowy 1966 roku w nieczynnych cerkwiach kler unicki odprawiał niedzielne i świąteczne służby. W 1968 roku zaczęto niszczyć te świątynie albo wykorzystywać do celów świeckich. Na początku lat siedemdziesiątych nastąpił znaczny wzrost oszczerczych i zastraszających publikacji antyukraińskich⁵⁷.

8. Ostatnie chwile życia i śmierć

W zasadzie od powrotu z zesłania był pod stałym nadzorem NKWD. Regularnie był wzywany na przesłuchania. Mniej więcej w połowie listopada 1973 roku został wezwany po raz ostatni. Jak później opowiadał jego następca, biskup Sofron Dmyterko OSBM, zamknięto go w osobnym, izolowanym pomieszczeniu. Oprócz niego nie było tam nic z wyjątkiem jakiegoś urządzenia. Tam prze-

⁵⁶ Por. B. GUDZIAK, S. HURKINA, O. TURIJ, *Hierarchia i duchowieństwo...*

⁵⁷ Tamże.

siedział dwie godziny. Później powiedziano mu: „Jesteście wolni. Możecie iść.” Ciężko było mu iść, czuł w głowie zamroczenie, całe ciało paliła gorączka, twarz była czerwona. Z trudem dotarł do domu i położył się do łóżka. Już więcej nie wstał. Próbował jeszcze sprawować Boską Liturgię, jednak nie miał już sił, aby ją dokończyć. Jego skóra była cała poparzona, jakby od słońca, bardzo go piekła. Pomimo swojego opłakanego stanu nie uskarżał się na swój los. Na pytanie jednej z sióstr Miłosierdzia świętego Wincentego, które posługiwały władcy: „Co oni ojcu zrobili?” odpowiedział: „Oni mi nic nie zrobili.” Dnia 3 grudnia 1973 roku został pochowany na miejskim cmentarzu „u Spuziaka” przy ul. Kijowskiej⁵⁸. Na jego grobie umieszczono krzyż, na którym znajdowały się dwie daty: 14 I 1986 – 2 XII 1973. Niestety, wkrótce został on zniszczony przez nieznaną sprawców⁵⁹

9. Rehabilitacja

W latach 1972–1973 ukraińscy grekokatolicy wystosowywali wiele petycji do rządu w sprawie legalizacji podziemnego Kościoła unickiego, który stanowił największą zakazaną grupę religijną w Związku Radzieckim. Końcowy akt Konferencji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie w Helsinkach w 1975 roku wprowadzał międzynarodową kontrolę praw człowieka w ZSRS, a szczególnie kontrolę swobody wyznaniowej. Od tej pory problem naruszania praw grekokatolików na Ukrainie był poruszany przez różne kraje zachodnie na międzynarodowych konferencjach⁶⁰.

Po wyborze 16 października 1978 roku nowego papieża Jana Pawła II, Watykan rozpoczął politykę popierającą Kościół grekokatolicki. Dnia 19 marca 1979 roku Jan Paweł II opublikował list do kardynała Josyfa Slipyja. Dotyczył on 1000-lecia chrztu Rusi Kijowskiej przypadającego w 1988 roku. W liście tym papież składał

⁵⁸ Por. *Positio*, s. 401, I. Пелехатий, *Блаженний мученик Іван Слезюк...*, s.5.

⁵⁹ Por. S. ДМУТЕРКО вр, *Świadectwo o ostatnich* [w:] *Positio*, s. 400–401; Д. Мельник, *Божі достойники* [w:] *Нова Зоря*, nr 9/1999/(329).

⁶⁰ Por. П. М. БОНДАРЧУК, В. М. ДАНИЛЕНКО, В. О. КРУПИНА, О. Н. КУВАЛЬСЬКИЙ, відп. РЕД. В.М. ДАНИЛЕНКО, *Релігійна політика в Україні...*, s. 38nn.

hołd kościołowi unickiemu, który znosi prześladowania i niesprawiedliwość dla Chrystusa. Jan Paweł II odwoływał się w tym liście do Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka i wzywał rządy do zezwolenia każdej wierzącej osobie wyznawania jej własnej wiary, jak również uczestnictwa w społeczności Kościoła, do którego dana osoba należy. W 1980 roku papież zwołał nadzwyczajny światowy synod biskupów ukraińskich, na którym 27 marca zatwierdził wybór arcybiskupa Myrosława Lubacziwskiego na koadiutora z prawem sukcesji po arcybiskupie większym Lwowa, Josifie Slipyju. W ten sposób w Galicji została zapewniona ciągłość metropolii unickiej⁶¹.

Dnia 2 grudnia 1980 roku w Rzymie ponownie zebrał się synod ukraińskich biskupów, który stwierdził, że synod lwowski z marca 1946 roku jest kanonicznie niebyły i nieważny. Te posunięcia polskiego papieża spowodowały, że w okresie ostatnich lat rządów Breżniewa, a po nim Andropowa i Czernienki, zakazany Kościół Unicki został poddany kolejnej fali prześladowań. W pierwszej połowie 1980 roku zamordowano 3 księży, na początku 1981 roku trzech kolejnych uwięziono. Próbowano Kościół podziemny podzielić oraz naruszyć jego wiarygodność poza granicami kraju. Dlatego spośród księży oraz młodych zaangażowanych świeckich grekokatolickich uformowała się „Grupa Inicjatywna na rzecz Obrony Praw Wiernych i Kościoła”. Od 1984 roku zaczęła wydawać biuletyn „Kronika Kościoła Katolickiego na Ukrainie”⁶².

Dnia 7 września 1984 roku zmarł w Rzymie kardynał Josif Slipyj. Jego następcą został abp Myrosław Lubacziwskij. Jan Paweł II 25 maja 1985 roku mianował go kardynałem. W ZSRS po objęciu władzy przez Michaiła Gorbaczowa 11 marca 1985 roku rozpoczęła się pierestrojka. W latach 1986–1987 prawie wszyscy więźniowie religijni i polityczni na Ukrainie zostali wypuszczeni na wolność. W takiej sytuacji podziemny Kościół stawał się coraz bardziej widoczny, zaczął wydawać nie cenzurowane pisma, zbierał podpisy pod petycjami o przywrócenie praw Kościołowi unickiemu⁶³.

⁶¹ Por. H. J. STEHLE, *Watykańska polityka wschodnia a pierestrojka*, Znaki Czasu nr 18, 1990, s. 18n.

⁶² Por. Tamże.

⁶³ Por. Tamże.

W sierpniu 1987 roku grupa ukraińskich księży, zakonników i osób świeckich z biskupami Pawło Wasyłykiem i Iwanem Same-dijem ogłosiła, że wychodzi z podziemia. Wkrótce kolejni biskupi przyłączyli się, m.in. metropolita Włodimir Sterniuk ze Lwowa i biskup Sofron Dmyterko z Iwano-Frankowska. Jednak władze sowieckie nie zgadzały się na legalizację UKGK, gdyż przeciwstawiła się temu Rosyjska Cerkiew Prawosławna. W dniu 17 maja 1989 roku miało się odbyć w Moskwie spotkanie delegacji UKGK pod przewodnictwem trzech biskupów z władzami sowieckimi. Gdy do niego nie doszło, biskupi i księża rozpoczęli strajk głodowy. Po nich przez 4 miesiące kontynuowały ten strajk grupy ukraińskich katolików. Głodujący spowodowali, że opinia publiczna dowiedziała się, że to cerkiew prawosławna popiera represyjne metody Stalina wobec UKGK. We wrześniu 1989 roku w wielu miastach zachodniej Ukrainy odbyły się wielotysięczne demonstracje domagające się legalizacji UKGK. Największa odbyła się we Lwowie 17 września 1989 roku i zgromadziła ok. 100 tysięcy ludzi⁶⁴.

Kolejną, także we Lwowie, zorganizowano na tydzień przed spotkaniem Jana Pawła II z Gorbaczowem w Rzymie 1 grudnia 1989 roku. Gorbaczow odmówił wzięcia odpowiedzialności za legalizację UKGK. Pozostawił to do omówienia między moskiewskim patriarchatem prawosławnym a Watykanem. Tego dnia ukazała się „Deklaracja Rady do Spraw Religii skierowana do Rady Ministrów SRR” W tej deklaracji nie uznano hierarchicznej struktury UKGK, tylko prawo grupy wiernych do wydzierżawienia od władz nieczynnej cerkwi. Nie zamierzano zwrócić upaństwowionych własności kościelnych, nie anulowano pseudosoboru lwowskiego ani nie zrehabilitowano Kościoła unickiego⁶⁵.

Deklaracją tą ukraińscy katolicy rozpoczęli przejmowanie świątyń od Rosyjskiej Cerkwi Prawosławnej. Do czerwca 1990 roku w Galicji utworzono 1592 parafie greckokatolickie. Liczba księży wynosiła 767, łącznie ze 186 zakonnikami oraz 370 kapłanami prawosławnymi. Nowo otwarte seminaria przyjęły 485 alumnów. Oko-

⁶⁴ Por. Tamże.

⁶⁵ Por. Tamże.

ło 700 sióstr pracowało na terenie zachodniej Ukrainy. 19 sierpnia 1990 roku UKGK odzyskał historyczny sobór św. Jura we Lwowie, a 1 listopada przyległy doń pałac. W dniu 31 marca 1991 roku kardynał Myrośław Lubacziwski uroczyście powrócił do Lwowa, by objąć obowiązki arcybiskupa oraz zwierzchnika UKGK. Oficjalna nazwa Kościoła, używana przez Stolicę Apostolską to Kościół katolicki obrządku bizantyjsko-ukraińskiego.

W dniu 8 grudnia 1991 roku został zlikwidowany Związek Radziecki, a w jego miejsce powołano Wspólnotę Niepodległych Państw. W dniu 25 grudnia 1991 roku Michaił Gorbaczow ustąpił ze stanowiska prezydenta Związku Radzieckiego.

Dnia 26 lutego 1996 roku Naczelny Sąd Ukrainy wydał dokument, w którym Prezydium Sądu Rejonu Stanisławowskiego, po zebraniu 16 lutego 1996 roku, ustanawia wyrok, w którym stwierdza, że Szeziuk Iwan Mikołajowicz oraz Łukacz Semen Michajłowicz zostają zrehabilitowani, ponieważ ich działalność nie nosiła znamion przestępstwa⁶⁶.

Słowa kluczowe: *Iwan Szeziuk, łagry, Związek Radziecki, biskup, rehabilitacja.*

Key words: *Iwan Szeziuk, Soviet forced labour camp, the Soviet Union (the Union of Soviet Socialist Republics), bishop, rehabilitation.*

SUMMARY

Activity of Bishop Iwan Szeziuk in the Soviet Union

According to the author, bishop Iwan Szeziuk is a heroic figure. In spite of constant persecution, he remained pertinacious towards the Soviet authorities. Throughout his years of religious service, he never let himself be persuaded to renounce his faith, nor to convert to the Orthodox faith, nor to cease his pastoral activities amongst the faithful of his diocese. This article is dedicated to the activity of bishop Szeziuk in the Soviet Union, who in

⁶⁶ Por. *Positio...*, s. 410 n.

Stanyslaviv – Ivano-Frankivsk served both as an underground bishop and as a usual minister. His attitude towards nationality was first and foremost not pro-Polish or pro-Ukrainian, but pro-human.